

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА В СИСТЕМІ ФІЛОСОФІЇ І ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Федір Медвідь – доктор наук в галузі політології, кандидат філософських наук, професор кафедри теорії держави і права та конституційного права, Міжрегіональна академія управління персоналом, fedirmedvid86@gmail.com;

Марія Чорна – докторка філософії в галузі права, здобувачка Міжрегіональної академії управління персоналом;

Аліна Красун – студентка Міжрегіональної академії управління персоналом

Філософія права як наукова теорія, що містить світоглядні, гносеологічні, онтологічні основи та сенс права, його сутність і поняття, засади й місце у світі, досліджує пізнавальні можливості та евристичний потенціал визначеної філософської концепції в особливій сфері права, базується на філософсько-природничих, раціоналістичних, теологічних засадах у поєднанні з філософсько-антропологічними пошуками духовної основи, космоцентричними засадами і метасоціальним змістом права. Філософія права виступає як філософське вчення про право, що відповідає на питання, які виникають у правовій сфері методом філософії. Її предметом є насамперед виявлення змісту права, а також обґрунтування розуміння цього змісту.

Казимір Твардовський – польський філософ, логік, психолог і педагог, творець Львівсько-Варшавської філософської школи розрізняв філософію як світогляд та філософію як науку. Витоки цього розрізнення сягають теорії образів і понять науковця. На думку К. Твардовського, світогляд є дороговказом у житті людини, філософські ж науки прагнуть до задоволення фундаментальної потреби людини в пошуку істини [7, с. 221–237; 8, с. 347–348; 15, с. 37–41; 16, с. 78–86].

Філософія права як особлива сфера теоретичного знання дотична до філософії та права. Вона межує з такими галузями філософії, як етика, онтологія, аксіологія, епістемологія. Теорія права, теорія держави та соціологія права є найближчими до неї у праві. В силу цього для окреслення меж філософсько-правової проблематики необхідно з'ясувати явище філософії і явище права [10, с. 27–32]. За своїм основним змістом філософія відіграє роль світогляду і як така дає концептуальний вираз людського світовідношення – світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння, відношення мислення і буття, духовного і матеріального. Філософія націлена на вироблення системи ідей, які виражають певне ставлення людини до соціальної та олюдненої природної дійсності, духовного життя і тим самим визначають сукупність вихідних орієнтирів, що зумовлюють програму суспільної поведінки людини. У

цьому сенсі філософія покликана створити концептуальну основу для становлення і розвитку системи життєвих цінностей та ідеалів.

Філософія як особлива наука, що виконує специфічні пізнавальні функції, має свій власний предмет дослідження, який окреслює коло загальнозначущих проблем, що хвилюють людство в конкретно-історичних умовах суспільного буття і потребують свого з'ясування та обґрунтованого розв'язання. Стрижневими серед них є проблеми істини, краси, добра і свободи та шляхів їхнього досягнення. В їхньому контексті філософія розмірковує над питаннями про минуле, теперішнє і майбутнє, про людську долю, життя і смерть, про вічність і швидкоплинність, про людський розум, його можливості і границі, про людську діяльність і цілепокладання, правду і справедливість, моральність і доброчинність, людяність (гуманність) і толерантність, волю і страждання, приниження і самоствердження, про мету і сенс людського життя, про щастя і шляхи його досягнення. Ці проблеми є наскрізними для всього людства, проходять через усю його історію і мають назву «вічних проблем». Сучасна філософія являє собою складну і розгалужену систему знань, диференційовану не тільки за напрямками, а й за своїм предметом, утворюючи сукупність самостійних філософських дисциплін, що тісно взаємодіють між собою. Найрозвиненішими є філософська онтологія, теорія пізнання, логіка, методологія, соціальна філософія, філософська антропологія, моральна філософія, етика, естетика, філософія історії, філософія культури, філософія науки, філософія мистецтва, філософія політики, філософія права, філософія релігії, філософія освіти, феноменологія, праксеологія, герменевтика, аксіологія, історія філософії [27, с.670 – 674; 26].

Право як діяльність людини являє собою сферу драм і конфліктів, екзистенційних виборів і рішень дуже тісно пов'язане з філософією. Фундаментальні проблеми права, такі як справедливість, свобода і рівність, провина і відповідальність, є водночас найважливішими філософськими проблемами, а рішення їхнє закорінене в рішенні основних філософських питань про сутність людини та зміст її життя, про онтологічну структуру світу і способи його пізнання. Слушною, на наш погляд, є пропозиція філософа права проф. А. Козловського про те, що потрібна національна філософсько-правова дискусія про концептуальний статус сучасної теорії права, сформованої і обґрунтованої у період засилля марксистсько-ленінської ідеології і поки що загальноприйнятої у вітчизняному правознавстві, зокрема про сучасне розуміння базової категорії «право» [9, с.14–15]. Українська філософія права як важлива складова європейської філософії права зайняла належне місце серед гуманітарних наук і викладається для студентів юридичних і філософських факультетів університетів, в юридичних навчальних закладах. Вона має давню історію [21; 23, с. 34–111], свою специфіку (український «сердечний» компонент) та особливості розвитку. Актуальними напрямками

сучасних досліджень української філософії права є дослідження фундаментальних методологічних проблем права [4; 20; 22; 23; 25], гносеологічних меж і можливостей пізнання права, зв'язку реалізації права з професійною культурою юриста [24], культурологічних проблем правотворчості та викладання [14, с.113–115], філософського осмислення правової реальності [13], єдності цінності та істини у праві [1], філософії злочину [2], філософії безпеки [19, с.100–108; 17, с.178–188; 18, с.44–64], соціальної справедливості як фундаментального принципу правознавства, людини у праві, філософії правосуддя [5; 6], історіографічних проблем філософії права [3], феномену європейського права. Разом з тим можна погодитися з думкою академіка М. Костицького про те, що важливим є дослідження філософії права як методології правознавства, як світогляду, що дасть змогу сформулювати систему принципів, поглядів, цінностей, переконань, котрі забезпечать розуміння і відношення до правової дійсності, розуміння місця і ролі права у світі, правових позицій людей і суспільних груп. Тому необхідно досліджувати такі невід'ємні складові частини філософії права, як правову онтологію, філософсько-правову антропологію, правову гносеологію, правову аксіологію [12, с.19]. Отже, сучасне осмислення філософії через призму традицій Львівсько-Варшавської філософської школи має важливе значення для відродження української філософії права на базі вітчизняної філософсько-правової спадщини в контексті європейської філософії права.

Список використаної літератури

1. Бандура О.О. Єдність цінностей та істини в праві. К., 2000.
2. Бачинин В.А. Философия права и преступления. Х., 1999.
3. Бабкін В.Д., Усенко І.Б. Нарис історії розвитку загальної теорії держави і права. Антологія української юридичної думки. К., 2002. Т.2,3.
4. Бачинин В.А., Журавський В.С., Панов М.І. Філософія права: Підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закл. К.: Вид. дім. «Ін Юре», 2003. 472 с.
5. Бігун В.С. Правова антропологія. До питання про дослідження людини в праві. *Часопис Київського університету права*. 2002. № 1,2,4.
6. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія К., 2011. 303 с. (Бібліотека Міжнародного часопису «Проблеми філософії права»).
7. Гончаренко, О.: Філософія та філософська освіта у розумінні Казимира Твардовського. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2016. 1 (18). С.221–237.
8. Домбровський В. Львівсько-Варшавська логіко-філософська школа. *Філософський енциклопедичний словник*. К.: Абрис, 2002. С.347–348.
9. Козловський А.А. Філософія права як самосвідомість нації. *Проблеми філософії права*. Т. 1. Київ-Чернівці: Рута, 2003. С.12–16.
10. Козюбра М.І. Місце філософії права в системі суспільствознавства (До питання про дисциплінарний статус філософії права). *Проблеми філософії права*. Т.1. 2003. С.27–32.
11. Костицький М.В. Філософія права як наука і навчальна дисципліна. *Проблеми філософії права*. Том 1. Київ-Чернівці: Рута, 2003.
12. Максимов С.М. Правовая реальность: опыт философского осмысления. Х., 2002.

14. Медвідь Ф.М. Філософія права як навчальна дисципліна: проблеми викладання у вищих навчальних закладах. Історія філософії: теорія та методологія (до 110-річчя від дня народження В.Ф. Асмуса): Збірник наукових праць. К: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. С.113–115.
15. Медвідь Ф.М. Філософія права в системі наук та її співвідношення з філософією. *Збірник матеріалів Міжнародного круглого столу «Казимир Твардовський. Філософія в системі наук та гуманітаристики: значення та призначення»*, 11 лютого 2023 року, Львів/За ред. Ігора Карівця. Львів: б/в, 2023 С.37–41.
16. Медвідь Ф.М., Твердохліб А.І., Красун А.Р. Філософія права в системі юриспруденції і філософії. *Наслідки вторгнення Російської Федерації в Україну: правовий аспект*: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 26 жовтня 2023р. К.: ДУІТ, 2023. С. 78–86.
17. Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф. Гуманітарна безпека України. Забезпечення національної безпеки за основними напрямками життєдіяльності України: навч.пос.: у 2-х ч.: Ч.І./ В.А. Омельчук, М.П.Стрельбицький, С.Г.Гордієнко та ін.: за заг.ред. А.М.Кислого і М.П.Стрельбицького. К.: МАУП, 2021. С. 178 – 188.
18. Медвідь Ф.М. Гуманітарна безпека України в умовах деокупації: питання теорії та історіографії. Кримінологічні дослідження : збірник наук. праць / [гол. ред. В. Поклад, канд. філос. наук]; Луган. навч.-наук. інст. імені Е. О.Дідоренка Донецьк. держ. універ. внутр. справ. Івано-Франківськ-Кропивницький : РВВ ДонДУВС, 2023. Вип. 13 : Міжнародні злочини російської федерації на території України. С.44-64.
19. Медвідь Ф.М., Чорна М.Ф. Національна безпека України в умовах деокупації: актуальні проблеми. Політологічні читання імені професора Богдана Яроша : зб. наук. пр. та навч.-метод. праць / за заг. ред. В. І. Бортнікова, О. Б. Ярош, Я. Б. Яроша. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. Вип. 11. С.100–108.
20. Патеї-Братасюк М.Г. Філософія права. Курс лекцій. Ч.1. Тернопіль, 2002.
21. Петрова Л.В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискурс. Х., 1998.
22. Рабінович П.М. Наука філософії права. Проблеми філософії права. Том 1. Київ-Чернівці: Рута, 2003. С.22–26.
23. Сливка С. Українська національна філософія права: антологічний ракурс. Львів: Воля, 2001.
24. Сливка С.С. Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект). Львів, 2000.
25. Філософія права: Навч. посібник/ За ред. В.М. Костицького і Б.Ф. Чміля. К., 2000. 336 с.
26. Філософія освіти : навчальний посібник. 2-ге видання / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенка [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 348 с.
27. Шинкарук В., Йолон П. Філософія. Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. С.670 – 674.